

ÎMBUNĂTĂȚEA PRACTICILOR POLIȚIEI ÎN VEDEREA PREVENIRII DICRIMINARII COMUNITĂȚILOR ROME

Aliona GUMENCO,

*doctorand, ofițer principal al Serviciului informare și relații publice
al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI*

Rezumat

În secolul XXI tot mai mult s-a dezvoltat democrația și discriminarea pe bază de etnie. Astăzi mai există cazuri de discriminare, iar printre cei mai discriminați se consideră romii. În Republica Moldova, în mod oficial, locuiesc peste 12 mii de romi, neoficial - de la 150 până la 200 de mii. Membri ai organizațiilor societății civile care promovează drepturile romilor în R. Moldova susțin că în societate și în instituțiile de stat se dezvoltă fenomenul discriminării și al urii rasiale. Atitudinea față de persoanele de etnie romă este dictată de prejudecăți, iar în consecință reprezentanții etniei devin victime ale violenței.

Cuvinte-cheie: discriminarea romilor, ură rasială, drepturile romilor, deficit de activitate a poliției.

Summary

In the 21st century, democracy and ethnic discrimination have increasingly developed. Today there are cases of discrimination, and among the most discriminated are the gypsies. Officially, over 12,000 gypsies live in the Republic of Moldova, unofficially - from 150 to 200 thousand. Members of civil society, organizations promoting gypsies rights in Moldova claim that the phenomenon of discrimination and racial hatred is developing in society and state institutions. Attitudes towards gypsies are dictated by prejudices and, as a result, ethnic representatives become victims of violence.

Keywords: discrimination against gypsies, racial hatred, gypsies rights, activity deficit of the police.

În conformitate cu un număr de rapoarte publicate de către organizațiile europene (ECRI, ERRC, Consiliul Europei, FRA, Amnesty International, Curtea Europeană a Drepturilor Omului, Comisia Europeană, OSCE, ENAR) comunitățile de romi sunt unul dintre grupurile etnice cele mai vulnerabile la situații de discriminare, în multe țări din Europa. Raportul Eurobarometru 263 privind discriminarea în UE, arată că 77% dintre europeni consideră că a fi rom este un dezavantaj în societate. Mai mult decât atât, studiul subliniază că gradul de conștientizare cu privire la existența unor legi antidiscriminare rămâne destul de scăzut în Uniunea Europeană.

În Republica Moldova conform legii cu privire la asigurarea egalității toți cetățenii au drepturi și obligațiuni egale în sfera politică, economică, socială, culturală și alte sfere ale vieții, fără deosebire de rasă, culoare, naționalitate, origine etnică, limbă, religie sau convingeri, sex, vârstă, dizabilitate, opinie, apartenență politică sau orice alt criteriu similar. Cu toate acestea, romii sunt discriminați atât de către autorități și instituțiile publice, cât și de membrii societății. Discriminarea romilor este o problemă sistemică în societatea noastră.

Comportamentul romilor a devenit tot mai delictuos, fiind unanim dezaprobat de către comunitate. Cu toate acestea, populația consideră că singura și cea mai eficientă soluție prin care romii infractori pot fi obligați să respecte legea este intervenția fermă a organelor de ordine ale statului. În absența unor asemenea măsuri de protecție, unii cetățeni se văd nevoiți să se preocupe singuri de apărarea familiilor și a bunurilor lor sau să se unească singuri în grupuri pentru a putea face față agresiunilor, tâlhăriilor și altor infracțiuni comise de țigani. Mediarea conflictelor potențiale între membrii etniei rom și comunitate este o atribuție deosebită a fiecărui polițist. Atunci când polițistul este sesizat că un anume rom sau anumiți romi organizați în grup au săvârșit infracțiuni ori alte fapte antisociale, el este obligat să ia măsuri urgente de restabilire a legalității prin forțe proprii sau în colaborare cu alte forțe ajutătoare. În conformitate cu strategia prevenirii criminalității, polițistul sau fiecare organ de poliție are obligația să inițieze măsuri pentru a dezvolta sentimentul de solidaritate în cadrul comunității, pentru a identifica și instrui anumite persoane capabile să-l ajute în situații de criză pentru stabilirea legalității, capturarea și arestarea infractorilor. Va avea totodată grijă ca, după capturarea infractorilor, aceștia să fie tratați cu respectarea legilor în vigoare, orice vătămare ce depășește limita legitimei apărări sau necesităților de imobilizare a infractorilor, putând fi imputate ulterior polițistului [1].

Pentru a evita astfel de conflicte, poliția a luat măsuri de cunoaștere a stărilor preconflictuale, pe care prin măsuri concrete le-a dezarmat. Pentru aplanarea unui conflict interetnic s-au distins trei direcții principale de acțiune: a) prevenirea apariției conflictelor; b) mediarea unor conflicte potențiale; c) stingerea conflictelor deja izbucnite și restabilirea ordinii și liniștii publice.

În același timp pentru evitarea apariției acestor conflicte se pot utiliza trei modalități de acțiune: a) supravegherea permanentă a romilor infractori sau a persoanelor predispuse să comită infracțiuni; c) să acționeze cu operativitate și profesionalism în condițiile de legalitate, pentru identificarea, prinderea și tragerea la răspundere a celui responsabil; d) colaborarea cu celelalte autorități publice, instituții, organizații sau reprezentanți ai romilor.

În contextul raportului „Rele tratamente pe motiv de discriminare în Moldova” și reieșind din experiența de lucru și cazurile cu care au avut de-a face ONG-urile locale, cele mai problematice aspecte legate de relele tratamente discriminatorii față de persoanele de etnie romă în Republica Moldova sunt [5]:

a) *Abuzurile reprezentanților organelor de drept*: organele de drept, poliția în mod special, manifestă o atitudine discriminatorie, ostilitate, comportament abuziv și violență fizică și psihologică față de romi, demonstrând și o lipsă de înțelegere față de aceste persoane, mulți dintre care trăiesc în condiții extrem de dificile. Relele tratamente au loc în timpul reținerii/ arestului și au drept scop obținerea mărturiilor și declarațiilor.

b) *Eșecul statului de a investiga, urmări penal și pedepsi infracțiunile săvârșite împotriva romilor*: au fost înregistrate cazuri când autoritățile statului refuzau să investigheze sau să sancționeze cazuri de abuzuri fizice comise de persoane particulare împotriva romilor. Astfel, asemenea încălcări continuă să persiste, creând un climat de impunitate pentru agresori și actorii statali respectivi.

c) *Tendența de a nu reclama cazurile de abuz și rele tratamente*: ONG-urile locale au înregistrat numeroase cazuri când romii refuzau sau evitau să reclame anumite cazuri de abuz sau rele tratamente admise atât de agenți ai statului, cât și de persoane particulare. Acest fapt se explică printr-un nivel scăzut al încrederii în organele de ordine și sistemul de justiție, dar și printr-un nivel scăzut al conștientizării acestei probleme și a lipsei mijloacelor financiare pentru a angaja un avocat și a intenta proces.

Prin urmare, există necesitatea formării în domeniul egalității, diversității, problemelor romilor etc., ca proces continuu, și nu ca măsură provizorie izolată. Formarea trebuie să fie actualizată periodic, pentru a se ține pasul cu o societate aflată în evoluție rapidă, iar poliția ar trebui să fie capabilă să se adapteze la aceste schimbări și să se familiarizeze cu aceste noi realități. Agenții de poliție au nevoie de formare care să le asigure informațiile de bază, conștientizare (inclusiv cunoașterea de sine) și abilitățile necesare rolului pe care îl au în societățile diverse. Această formare ar trebui să asigure faptul că aceștia tratează membrii comunităților rome în mod adecvat și corect și că reacționează în mod adecvat la diferențele culturale care privesc aspecte precum structura familială, rolurile de gen, îngrijirea copiilor și stilul de viață în general. Pentru ca polițiștii să-și îmbunătățească cunoștințele și înțelegerea despre ce implică o bună activitate a poliției în comunitățile rome, în cadrul formării generale a agenților de poliție, ar trebui abordate următoarele subiecte:

- drepturile omului;
- istoria și situația curentă a comunităților rome;

- cultura, tradițiile și stilul de viață ale romilor;
- nevoia de a respecta sistemele de valori ale diferitor grupuri culturale;

- dificultăți în relația dintre poliție și romi [2].

Pentru a contracara această problemă e nevoie de programe și de politici sociale care ar contribui la unirea minorităților și la crearea unui dialog multicultural în societate și în instituțiile de stat. De aceea organizațiile internaționale vin cu un șir de propuneri privind îmbunătățirea practicilor poliției atunci când tratează problema discriminării romilor.

Cele mai importante recomandări publicate sunt următoarele [2]:

- să se producă proceduri pentru o evaluare sistematică a regulamentelor privind activitatea poliției și a practicii în ceea ce privește romii;

- pentru un impact maxim, regulamentele privind activitatea poliției nu ar trebui abordate izolat, ci, mai degrabă, ca parte integrantă a politicilor pentru integrarea romilor, în general, și ca parte a unei strategii mai largi de combatere a discriminării sistematice și de promovare a incluziunii romilor;

- toți pașii strategici pentru îmbunătățirea relațiilor dintre poliție și comunitățile rome, de la nivel legislativ și de politică, până la nivelul managerial și operațional, trebuie făcuți în strânsă cooperare cu toate părțile interesate, inclusiv și mai ales cu reprezentanții comunităților rome, dar și cu alte organizații guvernamentale relevante (de ex. din domeniile educației, locuințelor și sănătății), cu reprezentanții bisericilor, ai societății civile și ai sectorului privat.

- datorită informațiilor directe pe care le dețin despre cultura, obiceiurile, nevoile și preocupările comunităților rome, membrii acestor grupuri ar trebui să participe activ la elaborarea politicilor, la recrutarea agenților de poliție romi, la pregătirea și furnizarea cursurilor de formare a polițiștilor în legătură cu diferite aspecte referitoare la romi, la stabilirea parteneriatelor dintre poliție și comunitățile rome și la tragerea la răspundere a poliției;

- este important ca poliția să ajungă la cât mai multe grupuri de romi pentru a le identifica pe acelea care sunt mai deschise la colaborare. Ajutorul din partea societății civile poate fi foarte util în identificarea și încurajarea acestor grupuri să se angajeze în acest sens.

- pentru a câștiga sprijinul părților interesate, în vederea obținerii schimbării, conducerea politică și cea din cadrul poliției trebuie să fie devotate acestui scop și să-și afirme clar angajamentul de a îmbunătăți activitatea poliției în privința romilor;

- angajamentul pentru schimbare trebuie să fie exprimat în practică prin stabilirea și menținerea de parteneriate pe termen lung între poliție și comunitățile rome și prin împărtășirea exemplelor de reușită a inițiativelor bazate pe parteneriate, dintre orașe, regiuni sau țări din UE;

– să se elaboreze politici care promovează conștientizarea instituțiilor de aplicare a legii în privința situației romilor și care contrabalansează prejudecățile și stereotipurile negative;

– să se elaboreze politici și proceduri care să asigure un răspuns eficient al poliției la violența motivată rasial îndreptată împotriva romilor;

– să se evalueze diferența dintre standardele polițienești internaționale și practicile curente existente la nivel național, în consultare cu forțele de poliție naționale, cu ONG-urile și cu reprezentanții organizațiilor romilor;

– să se elaboreze, dacă este cazul și în strânsă colaborare cu organizațiile internaționale și cu ONG-urile romilor, declarații asupra politicilor publice, coduri de conduită, manuale practice și programe de formare;

– să se încurajeze romii să lucreze în instituțiile de aplicare a legii, ca un mijloc sustenabil de promovare a toleranței și a diversității;

– prevederile legislative ar trebui să fie aplicate în mod eficient, pentru a se asigura că nu există impunitate pentru infracțiunile motivate rasial. Victimele unor asemenea infracțiuni trebuie să fie încurajate activ să le raporteze la poliție sau la alte autorități relevante.

– toată legislația nouă referitoare la antidiscriminare ar trebui să fie însoțită de instrucțiuni destinate autorităților de aplicare a legii, pentru a le asista în aplicarea eficientă a legilor. Agenții de poliție ar trebui să beneficieze de formare la locul de muncă, pentru prevenirea apariției actelor motivate rasial chiar în rândul polițiștilor și ar trebui să se ia măsuri active de prevenire și de urmărire în justiție cu celeritate a unor asemenea acte, pentru a se asigura siguranța și securitatea pe termen lung a romilor;

– statele membre ar trebui să se asigure de faptul că autoritățile municipale și celelalte autorități locale traversează un proces de dezvoltare instituțională, în vederea faptului că aceștia se raportează la comunitățile de romi în mod corect și egal. Formarea personalului, administrarea clară, eficiența în management și supervizare, îndrumarea practică, monitorizarea performanței și procedurile eficiente de depunere a plângerilor sunt instrumente utile care asigură schimbarea la nivel instituțional;

– să se facă cercetări privind profilarea rasială și să se monitorizeze activitățile poliției pentru a se identifica practicile de profilare rasială, inclusiv colectarea datelor pe categorii de origine națională sau etnică, limbă, religie și naționalitate, în legătură cu activitățile relevante ale poliției (cu respectarea legislației referitoare la protejarea datelor personale);

– polițiștii să urmeze cursuri de formare care să vizeze problema profilării rasiale și utilizarea standardului de suspiciune rezonabilă;

– să se asigure faptul că legislația care interzice discriminarea rasială/ etnică directă și indirectă acoperă activitatea poliției;

– să se ia măsuri care să conștientizeze poliția cu privire la faptul că

actele de discriminare rasială și comportamentul necorespunzător motivat rasial, din partea poliției, nu vor fi tolerate;

– să se asigure mecanisme de sprijin și de consiliere pentru victimele discriminării rasiale sau ale comportamentului necorespunzător motivat rasial, manifestate de poliție;

– în măsura în care este posibil, în cazul romilor care nu înțeleg limba oficială, să se asigure accesul la servicii profesionale de interpretariat, în timpul întâlnirilor cu poliția;

– să se asigure faptul că poliția comunică cu mass-media și cu publicul larg într-o manieră care nu perpetuează ostilitatea sau prejudecățile la adresa membrilor grupurilor minoritare;

– să se încurajeze romii care sunt victimele comportamentului necorespunzător al poliției să depună plângeri, oferindu-li-se sprijinul necesar;

– să se asigure faptul că se fac investigații acolo unde există acuze despre existența unui comportament necorespunzător al poliției la adresa romilor și că făptuitorii sunt urmăriți în justiție și pedepsiți;

– să se recruteze și să se formeze un număr corespunzător de mediatori, mai ales provenind din rândul populației rome, pentru a se asigura legătura dintre romi și poliție;

– să se asigure crearea unui organism independent care să investigheze plângerile împotriva poliției, în special cele depuse de către romi.

Totodată, Consiliul Europei și Comisia Europeană împotriva Rasismului și Intoleranței au adoptat recomandări relevante pentru ca poliția să își intensifice eforturile de combatere a discriminării, inclusiv împotriva romilor. Anume Recomandarea de Politici Generale nr. 11 a Comisiei Europene împotriva Rasismului și Intoleranței delimitează principii privind combaterea discriminării rasiale de către poliție:

1) *Statele membre ar trebui să instruiască poliția în asigurarea ordinii într-o societate diversă, în domeniul drepturilor omului, inclusiv dreptul de a nu fi supus rasismului și discriminării rasiale.* Prejudecata legată de rasă, culoare a pielii, originea națională sau etnică afectează modul în care poliția tratează membrii grupurilor minoritare în contextul infracțiunilor legate de discriminarea rasială. Comisia Europeană împotriva Rasismului și Intoleranței subliniază faptul că membrii grupurilor minoritare sunt mai ușor considerați a fi autorii unor infracțiuni de o anume natură. Pe de altă parte, poliția este mai puțin probabil să se încreadă în membrii grupurilor minoritare. Dificultăți în acest domeniu rezultă, de asemenea, din cauza lipsei de competență, în rândul polițiștilor, pentru lucrul într-o societate diversă.

2) *Statele membre ar trebui să prevadă mecanisme de sprijin și consiliere pentru victimele discriminării rasiale sau ale comportamentului rasist al poliției.* Victimele discriminării rasiale și ale comportamentului rasist al poli-

.....

ței se află într-o situație deosebit de vulnerabilă, din moment ce poliția este, în principiu, interlocutorul firesc pentru victimele acestor acte atunci când acestea sunt comise de către alții. Prin urmare, este necesar să se asigure consiliere juridică și un sprijin psihologic adecvat, fie în cadrul poliției sau în afara acesteia. De asemenea, ar trebui să li se garanteze accesul acestora la asistență juridică și asistență medicală.

3) *Statele membre ar trebui să asigure anchete eficiente cu privire la presupusele cazuri de discriminare rasială, inclusiv prin luarea în considerare a actelor rasiste din cadrul infracțiunilor banale și să se asigure că autorii acestor acte sunt pedepsiți în mod adecvat.* Pentru a fi eficientă, o anchetă trebuie să fie, în special, adecvată, cuprinzătoare, temeinică, promptă, rapidă și independentă. Curtea Europeană a Drepturilor Omului a subliniat obligația autorităților naționale de a efectua o investigație asupra posibilelor motive rasiste din spațiile comportamentului organelor responsabile cu aplicarea legii, atunci când există indicii cu privire la existența unor astfel de motive [3].

Pe lângă emiterea unor îndrumări specifice adresate colaboratorilor de poliție, ofițerii mai au nevoie și de unele instruiri, instruirile reprezintă un alt instrument pentru reducerea la minimum a riscului asociat creării unui profil etnic discriminatoriu.

Instruirea ar trebui să vizeze diferite obiective: pregătirea ofițerilor în ceea ce privește legislația privind discriminarea; negarea stereotipurilor și prejudecăților; creșterea gradului de conștientizare a consecințelor discriminării și a importanței încrederii publicului și sfaturi practice privind mijloacele de comunicare cu publicul. În special, guvernele au convenit, prin Codul european de etică al poliției, că „instruirea poliției trebuie să țină pe deplin seama de necesitatea contestării și combaterii rasismului și xenofobiei” în cadrul organizației polițienești propriu-zise. Anumite tipuri de instruire sunt deja instituite în unele țări, cum ar fi „instruirea în spiritul diversității” sau „instruirea în vederea sensibilizării”. Instruirea în spiritul diversității încearcă să se axeze pe sentimentele personale asociate etniei, diferenței și stereotipurilor și pe modul în care acestea influențează viața noastră cotidiană. Cu toate acestea, anumite cursuri pe tema diversității nu vizează neapărat problema discriminării. Anumite studii susțin că formarea culturală și în spiritul diversității poate singulariza și consolida diferențele, contribuind mai curând la sporirea decât la reducerea stereotipurilor. „Instruirea în vederea sensibilizării culturale” (spre deosebire de formarea generală în spiritul diversității) încearcă să pregătească ofițerii în ceea ce privește cultura anumitor grupuri etnice pe care le întâlnesc frecvent, dar cu care nu sunt personal familiarizați. Această instruire vizează acordarea de sfaturi privind practici demne, dar și mai puțin demne de urmat sau privind reguli de politețe văzute din diverse perspective etnice, religioase sau națio-

nale. Instruirea culturală își dovedește eficiența atunci când este elaborată și asigurată cu sprijinul și participarea persoanelor aparținând comunităților relevante [4].

A fi un bun polițist înseamnă să ai abilitatea de a îmbina aplicarea legii așa cum a prevăzut legiuitorul când a creat normele și adaptarea acestora situațiilor din practică, unde se impune să nu uite de principiul umanismului. Relațiile cu comunitatea depind de conduita afișată de polițist, de politețea cu care el tratează fiecare persoană indiferent de mediul din care provine, fără a face discriminări. Când te gândești la această autoritate a statului, te gândești la siguranță și încredere. Aceste două cuvinte trebuie să definească fiecare acțiune a unui polițist. Să ofere încredere cetățenilor că cei ce au săvârșit fapte antisociale vor fi prinși și pedepsiți conform legii și siguranța că sunt ocrotiți în fiecare moment.

Este necesar ca poliția să fie activă și de încredere în îndeplinirea rolului ei de apărător al legislației împotriva discriminării.

Referințe bibliografice

1. Adrian Iacob, Constantin Victor Drăghici & Ionuț-Valentin Marin. *Fenomenul infracțional în rândul populației de etnie romă*. Craiova, Editura Si-tech, 2010, p. 130.
2. Ghid practic pentru serviciile de poliție în vederea prevenirii discriminării comunităților de romi, 2014.
3. Ghid de bune practici privind prevenirea discriminării de către polițiștii care lucrează în centrele de reținere și arestare preventivă, 2016.
4. Ghid pentru înțelegerea și prevenirea creării profilurilor etnice discriminatorii în sprijinul unor practici polițienești mai eficiente, 2010.
5. Raport rele tratamente pe motiv de discriminare în Moldova, Chișinău, 2012, p. 27.